

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תיקוני נשים

(צ"ד ב') (שנינו במשנה): וכן הגודלת (קולעת שיערה), וכן הכוחלת, וכן הפוקסת - (1) רבי אליעזר מחייב (חטאת). (2) וחכמים אוסרין משום שבות.

(ומברר) גודלת כוחלת ופוקסת, משום מאי מחייבא?

(ומסיק) אלא אמר רבי אבהו: לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוסי ברבי חנינא, כוחלת משום צובעת. גודלת ופוקסת משום בונה.

(צ"ה א') **תניא**: רבי שמעון בן אלעזר אומר: גודלת כוחלת ופוקסת (אליבא דרבי אליעזר), לעצמה פטורה (שאינה יכולה לבנות יפה. ואין דרך בניין אלא אשה לחברתה, שרואה ועושה), לחברתה חייבת (אבל לחכמים פטור בכל עניין)¹. וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר: אשה לא תעביר סרק על פניה, מפני שצובעת.

שיטות הראשונים

כוחלת משום מאי מחייבא: למסקנה, כוחלת משום צובעת. **ורבינו חננאל, רמב"ם, סמ"ג, וריא"ז** כתבו שחייבת משום תולדה דכותבת². וכן גירסת הירושלמי, והערוך³.

תוקף איסור כוחלת פוקסת וצובעת: **רמב"ם, רמב"ן, ומאירי** פסקו כחכמים במשנה, שאיסורו משום שבות. **ורבינו חננאל וראב"ן** פסקו כרבי אליעזר, שחייב חטאת⁴.

קליעת שערות הראש: למסקנה, גודלת משום בונה, שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא בניתא. וכתבו **תוספות ורא"ש**, דכי היכי דיש איסור בעשיית קליעה, הכי נמי יש איסור בסתירת בניין הקליעה. וכן פסק השו"ע⁵.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שג)

כו. אסור לקלע האשה שערָה בשַבֵּת, וְלֹא לְהַתִּיר קְלִיעָתָהּ...

1. נמצא שבנוטל ציפורניו וכו' נחלקו לעצמו, ולחברו ד"ה פטור. ובגודלת וכו' הוא להיפך, נחלקו לחברו, ולעצמו ד"ה פטור.
2. שמוליכה מכחול סביב העין, כאדם המוליך קולמוס סביב האות. רש"י.
3. מקורות - ר"ח (נדפס צ"ו ב'). רמב"ם (שבת כב,ג). ערוך (ערך כחל א). סמ"ג (לאוין סה).
4. מדמפרשי האמוראים טעמיה (גודלת וכו' משום מאי מחייב). ועוד, דאיסורא דאורייתא היא ולחומרא עבדינן. וכתב הב"י (או"ח סי' שמ,א): ואיני מבין דבריו, כיוון דחכמים נמי אסרי, מה שייך לומר לחומרא עבדינן. ועוד, מאי קאמר משום דאיסורא דאורייתא הוא, הלא זה הוא המחלוקת אי מיתסר מדאורייתא או מדרבנן.
5. מקורות - רמב"ם (שבת כב,ג). רמב"ן (תורת האדם שער המיחוש, ד"ה והנך שמעתתא, הוצאת מוסד הרב קוק עמ' כא). ראב"ן (שבת סי' שנד). מאירי (צ"ד ב', ד"ה אמר המאירי המשנה השביעית).
6. או"ח שג,כו. מקורות - תוספות (נ"ז א', ד"ה במה). רא"ש (פ"ו, סי' א).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חולב מחבץ ומגבן מכבד מרבץ ורודה חלות דבש

(צ"ה א') **תנו רבנן:** החולב, והמחבץ (לרש"י נותן חלב קרוש בכלי, ומי החלב נוטפים. ולרמב"ם לוקח חלב, ונותן בו קיבה), והמגבן (עושה גבינה), (שיעורו להתחייב) כגרוגרת. חולב חייב משום מפרק (תולדת דש), מחבץ חייב משום בורר, מגבן חייב משום בונה.

(המשך הברייתא:) המכבד, והמרבץ (במים את האבק שלא יעלה), והרודה חלות דבש (מן הכוורת) - (4) שגג בשבת, חייב חטאת (מכבד ומרבץ, ממלא גומות שברצפה בעפר ואבק, וסובר שזה פסיק רישיה. ורדיית דבש יליף מקרא שנחשב כתולש דבר ממקום גידולו, תולדת קוצר). הזיד ביום טוב, לוקה ארבעים. דברי רבי אליעזר. (2) וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה (שבת ויום טוב) אינו אלא משום שבות (ריבוי וכיבוד אינו פסיק רישיה. רדיית הדבש אסורה רק מדרבנן לפי שדומה לתולש).

אמימר שרא זילחא (לרבץ הבית) במחוזא. אמר: טעמא מאי אמור רבנן? דילמא אתי לאשוויי גומות, הכא ליכא גומות (שרצפת אבנים היתה בכל העיר).

תניא: הרוצה לרבץ את ביתו בשבת, מביא עריבה (קערה) מלאה מים, ורוחץ פניו בזוית זו, ידיו בזוית זו, רגליו בזוית זו, ונמצא הבית מתרבץ מאליו.

תנא: אשה חכמה מרבצת ביתה בשבת (רוחצת קיתוניות בזוית זו, וכוסות בזוית זו).

(מסיק) והאידנא דסבירא לן כרבי שמעון (שדבר שאינו מתכוון מותר), שרי אפילו לכתחלה.

שיטות הראשונים

חולב מחבץ ומגבן: דעת רמב"ן, רשב"א, וריא"ז, שחכמים נחלקו על כל המקרים, וגם החולב והמחבץ והמגבן אינם אסורים אלא מדרבנן. ופסקו כחכמים. ודעת רבינו חננאל, רי"ף ורמב"ם, שברישא, חולב מחבץ ומגבן, כולם מודים שחייב מן התורה.⁷

כיבוד וריבוי: מסקינן, האידנא דסבירא לן דבר שאינו מתכוין מותר כרבי שמעון, שרי אפילו לכתחילה. דעת רש"י, רמב"ם, ורי"ף, שמסקנה זו מתייחסת רק לריבוי.⁸ אבל כיבוד אסור לכולי עלמא.⁹ (אלא שכתב הרמב"ם שבמרוצף מותר, ורי"ף אסר אפילו מרוצף, אטו שאינו מרוצף). ודעת הגאונים, רי"ף, רמב"ן, וריא"ז, שגם הכיבוד מותר מדרש"ש.¹⁰

7. ולדבריהם, אע"פ שאמרו אין דישה אלא בגידולי קרקע (וא"כ איך יתחייב על חולב משום דש), צ"ל שבהמה נקראת גידולי קרקע. וראה מש"כ לעיל, בעניין אם בהמה נקראת גידולי קרקע, ע"ה א', סוגית הצד חלזון והפוצעו, ודישה בגידולי קרקע, בהערה על הרמב"ם הל' שבת חז. וראה עוד בנושא להלן, חבית קל"ד ב', סוגית חליבה בשבת. מקורות - רמב"ם (שבת זו, חז; יג; כא, יז). רמב"ן (חי"ד חולב, ובעיקר להלן, חי' קמ"ד ב', ד"ה ולרבינו הגדול). רשב"א (ד"ה חולב). ריא"ז (הל' ג, סעי' ט).

8. שהמרבץ אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית, אלא שלא יעלה אבק.

9. תוספות כתבו שכיבוד אסור לכולי עלמא מפני שמזיז עפר ממקומו (והוי מוקצה). ורש"י כתב (וכ"כ הרמב"ן ורשב"א בהבנת שיטה זו) שהוא מפני דהו"ל פסיק רישיה (וכוונתם להשוואת גומות).

10. וכתב הרמב"ן (פרק כל הכלים, קכ"ב ב'): וקבלת הגאונים ז"ל תכריע. ועוד, שהדעת נוטה כן, לפי שאנו רואין שאין בכל כיבוד השוואת גומות ולא ברובם. והאמת יורה דרכו.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

והשו"ע¹¹ סתם כרמב"ם. ובשם יש מתירין כתב כגאונים ורי"ף. והרמ"א כתב בשם יש מחמירין כר"י. ושכן נוהגין.

סיכת והדחת קרקע: כתב הרמב"ם "אין סכין את הקרקע, ואפלו היה רצוף באבנים, ואין נופחין אותו, ואין מדיחין אותו אפלו ביום טוב, קל וחמר בשבת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא להשוות הגמות בזמן שהוא עושה כן במקום שאינו רצוף". וכן פסק השו"ע¹².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלז)

- א. דבר שאין מתכוון, מתיר, והוא שלא יהא פסיק רישיה. הלכך גורר אדם מטה, כסא וספסל, בין גדולים בין קטנים, ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ. ומתיר לרבע הפית, כיון שאינו מתכוון להשוות גומות אלא שלא יעלה האבק.
- ב. אסור לכבד הפית, אלא אם כן הקרקע מרצף. ויש מתירין אפלו אינו מרצף.
- הגה:** ויש מחמירין אפלו במרצף (טור בשם ר"י, ומרדכי ריש פרק כל הכלים, ור' ירוחם חי"ג וסמ"ג וספר התרומה), וכן נוהגין ואין לשנות. מיהו, על ידי גוי מתיר (רבינו ירוחם חי"ג), וכן על ידי בגד או מטלית או כנף אוזן הקלים ואינו משוה גומות (אגור). ואסור לכבד הבגדים על ידי מכבדות העשויים מקסמים, שלא ישתברו קסמיהם (הגהות אלפסי פרק הזרק ועי' הגמ' דף קכ"ד).
- ג. אין סכין את הקרקע, ולא מדיחים אותו, אפלו הוא מרצף.

התולש בשבת מצמח הגדל בעציץ

- (צ"ה א') משנה:** (1) התולש מעציץ נקוב, חייב (שיונק מהקרקע ע"י הנקב, ונחשב מחובר). ושאינו נקוב, פטור. (2) ורבי שמעון פוטר בזה ובזה (בתולש מנקוב ושאינו נקוב).
- (צ"ה ב')** אמרינן, מודה רבי שמעון שאם ניקב (העציץ) למטה מרביעית (שאינו מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה, שפחות מזה אינו נחשב כלי, וכמחבר לקרקע דמי).

שיטות הראשונים

עציץ נקוב: לחכמים הרי הוא כארץ, והתולש ממנו חייב חטאת. ופסקו הפוסקים כחכמים. דעת רש"י דדווקא בשל עץ בעינן נקוב, אבל של חרס אינו נקוב כנקוב דמי. ודעת רבינו תם להיפך, דשל חרס בעי נקיבה, ושל עץ

11. או"ח שלז, ב. כתב בביה"ל (ד"ה אסור לכבד) שאם מתכוין בכיבוד לאשוויי גומות, משמע בתוספות (ד"ה המכבד) וברמב"ם דיש בזה חיוב חטאת. ודעת הרמב"ן (פרק כל הכלים, מלחמות ה', מו ב ברי"ף), שהוא רק בניין כלאחר יד, כל שכן שלא נעשה בידיים ממש. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כא, ג). ריא"ז (הל' ג, סעי' י).

12. או"ח שלז, ב. וכתב המגיד משנה שמקורו בפרק כירה (מ' ב') מעשה בתלמידו של ר"מ שנכנס אחריו לבית המרחץ, ובקש להדיח לו קרקע. אמר לו: אין מדיחין. לסוך לו קרקע. אמר לו: אין סכין. ופירש רש"י דילמא אתי לאשוויי גומות (ועי' תוי"ט פסחים פ"ה מ"ח). ובתוספתא פ"ז אין סכין ואין נופחין ואין מדיחין בקרקע ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת. ופירוש לדעתו, אע"פ שהכיבוד מותר ברצוף, אלו הדברים אסורים, וגזרו בהם לפי שאין בהם צורך כמו בכיבוד. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כא, ג).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לא בעי נקיבה, שהוא מתלחלח יותר מן החרס¹³. והשו"ע פסק שיש לחוש לשני הפירושים¹⁴.

נקב מן הצד: דייק הרשב"א, מדאמרינן מודה רבי שמעון שאם ניקב למטה מרביעית, שנחשב מחובר, אלמא לרבנן אפילו מצדו ולמעלה מרביעית; שאפילו מן הנקב לבדו יונק לחלוחית מן הקרקע. וכן דעת רש"י וראב"ד¹⁵. ודעת המאירי שאמנם לרבנן אף כשאין שורש כנגד הנקב עציץ נקוב הוא, אבל אין נקב מן הצד מועיל¹⁶.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלו)

ז. אסור לתלש אפלו מעציץ שאינו נקוב.

הדרן עלך פרק המצניע

13. ראה גיטין, ז' ב', רש"י ותוספות (ד"ה עציץ).

14. ראה לעיל, סוף פרק המוציא יין, פ"א ב', סוגית הגבהת עציץ והנחתו. יש להדגיש שכאן הנדון הוא לגבי תלישה מהעציץ עצמו, ולפי כל הפוסקים, בנקוב חייב בזה מן התורה, כדעת חכמים. ולעיל הנדון הוא הגבהה של כל העציץ על גבי יתדות והנחתו על הקרקע ולהיפך, ובזה נחלקו הפוסקים אם איסורו מהתורה או מדרבנן. מקורות - רמב"ם (הל' שבת חג), ריא"ז (הל' ג, סעי' יא).

15. רש"י במשנה (צ"ה א'), וזה לשונו: התולש מעציץ נקוב, חייב, דהוי כמחובר, דיונק הוא מן המחובר על ידי נקב שמריח לחלוחית מן הקרקע, ואפילו הנקב בדפנו. רשב"א (שו"ת ח"ג שמא). ראב"ד (טומאת אוכלין ב,יא).

16. מאירי (צ"ה ב', ד"ה יראה), וזה לשונו: יראה מסוגיא זו שלא סוף דבר שנקרא עציץ נקוב כשהשורש כנגד הנקב, אלא אף כשאין כן; שהרי לרבי שמעון שאלו (בגמרא) שורש כנגד הנקב מה לי אמר רבי שמעון, אלמא לרבנן אף כשאין שורש כנגד הנקב עציץ נקוב הוא. ויש מפרשים מכאן אפילו היה הנקב בדפנות. ולא יראה לי כן! אלא שהיו הנקבים בשוליו, אלא שלא היו כנגד השורש. עכ"ל.